

ний вісник. – Чернівці: Прут, 2003. – Вип. 5. – С. 84 – 92.; Жалоба І. Спорудження залізничної магістралі Львів-Чернівці – Ясси (середина 60 – початок 70-х років XIX ст.) // Творчі вершини вченого (До 60-річчя від дня народження проф. М.Г. Кукурудзяка). – Кам'янець-Подільський, 1998. – С. 100 – 108.

⁷² Berichte über die öffentlichen Sitzungen der Bukowiner Handels – und Gewebekammer in Czernowitz. Jänner-Dezember 1905. – S. 187

⁷³ Romstorfer C., Wiglitzky H. Vergleichende graphische Statistik in ihrer Anwendung auf das Herzogtum Bukowina. – Wien, 1887. – S. 39.

⁷⁴ Berichte über die öffentlichen Sitzungen der Bukowiner Handels – und Gewebekammer in Czernowitz. Jänner-Dezember 1911. Czernowitz, 1912. – S. 96.

⁷⁵ Berichte über die öffentlichen Sitzungen der Bukowiner Handels – und Gewebekammer in Czernowitz. Jänner-Dezember 1907. – Czernowitz, 1908. – S. 273.

Summary

*Vasyl' Botushans'kyi,
Oleg Botushans'kyi
(Chernivtsi)*

Handcraft, Industry And Transport Communications In Chernivtsi

In Late 18th Century And Early 20th Century

The body of the article goes on to discuss the development of handcraft, industry and transport communications in Chernivtsi within the period of Austria-Hungarian Empire in Bukovyna.

УДК: 94 (477.85) „19”

*Ганна Скорейко
(Чернівці)*

ЛУК'ЯН КОБИЛИЦЯ: ДЕЯКІ ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА

У статті йдеться про керівника селянських виступів 1843 та 1848 рр. на Буковині Лук'яна Кобилиці. Увага звертається на його особливу харизму, талант представляти селянські інтереси. Наголошується, що життєвий шлях Лук'яна Кобилиці являється ілюстрацією тодішніх соціальних трансформацій в гірському західноукраїнському селі.

Ключові слова: соціальний конфлікт, парламент, депутат, конституція, реформи, Лук'ян Кобилиця.

Лук'ян Кобилиця належить до того типу історичних постатей, які викликали захоплення сучасників, завжди притягували увагу дослідників, але до цього часу залишаються загадкою. Першу спробу історичного портрета цього діяча зробив Іван Франко у своїй розвідці „Лук'ян Кобилиця”.¹ Варто відзначити, що до своєї праці дослідник підійшов несподівано: не покладаючи надії тільки на опубліковані джерела, він попросив зібрати для нього спогади і перекази, які зберігалися у гуцуль-

ському краї. Тут найбільше прислужився о. Білінкевич, який ретельно записав все почуте і передав Іванові Франкові. На початку XX ст. окрему розвідку про Лук'яна Кобилицю опублікував Тит Ревакович у „Записках НТШ”.² Спробу з'ясувати роль Лук'яна Кобилиці в українському національно-визвольному русі зробив Ілля Нагірняк у статті „Гуцульський бунт на Буковині під проводом Лукина Кобилиці”.³ У радянський час побачило світ ґрунтовне дослідження Федора Павловича Шевченка „Лук'ян Кобилиця”,⁴ а автори колективної праці „Нариси історії Північної Буковини” приділили значну увагу виступу під проводом Кобилиці.⁵ Основний масив документів, присвячених подіям 1843-1849 рр., зібрано у збірнику „Селянський рух на Буковині в 40-х роках XIX ст.”⁶

1848 рік приніс Європі великі зрушення у свідомості цілих народів – уперше вголос було заявлено про конституційні права, зріс вплив політичних сил, значні зміни відбулися у національно-культурному житті. І все ж революція – це не тільки ейфорія від успіхів, але й розчарування від прорахунків. Одним із найскладніших соціально-психологічних явищ революції став конфлікт між очікуваннями і отриманими результатами. Тому 1848 рік – це не тільки скасування панщини, скликання першого австрійського парламенту, створення першої української політичної організації Головна руська рада, видання першої української газети „Зоря Галицька” і ще багато здобутків із словом „вперше”, це ще й повстання у Львові, жорстоко придушене урядовими військами, це безкінечні виступи селян, які не розуміли, чому влада проголошує одне, а робить інше. Однією із найяскравіших і найдраматичніших по своїй суті подій революції 1848 року став виступ вільнолюбних буковинських гуцулів на чолі з Лук'яном Кобилицею.

Ким він є для сьогоденного покоління? Національним героєм, яким захоплюються і стежками якого проходять сотні юних буковинців? На жаль, Лук'ян Кобилиця для них незрозумілий і далекий. А для свого часу він був символом свободи.

„Лук'ян Кобилиця був чоловік середнього росту, дуже сильно збудований, широкоплечий, з надзвичайно гарною головою о дуже інтелігентним виразі лица. Красні (красиві. – Г.С.) чорні кучері спливали на його сердак. Великі чорні, бистрі очі, орлиний гарний ніс, чорний вусок і чорна еспанська борідка надавали йому подобу еспанського гранда. Він відповідав з великою гідністю і клав натиск на те, що „ліси наші” і що з гуцулів дідиці здирають неналежні данини”,⁷ – цей опис залишив діловод слідчої комісії, який був присутній на допитах Лук'яна Кобилиці – простого буковинського гуцула, наділеного гострим розумом і природною мудрістю, що для селян став провідником, для влади – бунтівним політиком, для панства – небезпечним опришком.

Ще у 1843 р. буковинські гори охопила тривога: селяни Русько-Кимполунзької округи, куди входила сучасна Путильщина, зі зброєю в руках виступили проти місцевого панства. Туди були послані війська, які жорстоко розправилися з непокірними селянами.

Причиною загострення ситуації був наступ місцевої знаті та чиновництва на громадські ліси, їхня сваволя щодо своїх підданих. Селяни у гірській місцевості тривалий час перебували у відносно легших умовах: зокрема, тут традиційно не було кріпацтва, гірські мешканці користувалися давнім правом вільного користування лісами, а полонини вважали своїми з огляду на грамоти ще молдавських господарів, підтверджені австрійським законом: громада, що розчистила полонину, вільно нею користується. У 30-40-х роках XIX ст. ситуація поступово змінювалася, і місцеві дідичі прагнули закріпити за собою вже готові до господарського обігу гірські полонини.⁸ Причини цих соціально-економічних суперечностей лежали значно глибше, ніж проста захланість „експлуататорів”. Австрійська імперія вступала в один з найскладніших періодів передіндустріальної капіталізації, що супроводжувалося боротьбою за основні ресурси. У горах таким вкрай важливим ресурсом були ліси, а, отже, вони неодмінно мали бути перерозподілені на користь сильнішого – місцевого панства, яке з огляду на віддаленість цієї округи найчастіше самовільно змінювало умови взаємовідносин з селянами, по-своєму трактувало старі домовленості та закони. Наприклад, гуцули були поставлені в такі умови, що не мали права не тільки заготовляти дрова у панському лісі, але й вирубувати дерева на тих наділах, якими здавна користувалися, розчищали і за які сплачували податки. Підставою стали твердження панів, що дерева, які виростили на вже розчищеній селянами ділянці, все одно вважалися лісом, а отже і попадали під абсолютно іншу статтю користування угіддями.

Обурені гуцули, у свою чергу, піддали сумніву правомірність місцевих землевласників Ромашкана, Джурджувана, Айваса, Флондора на володіння в окрузі, стверджуючи, що орні землі й полонини споконвіків були громадськими, бо селяни відвоювали їх у лісу тяжкою працею, а пани ніколи не жили в горах, а отже й маєтків там не повинні мати.⁹

Отже у гірську місцевість прийшла абсолютно нова реальність, де дві сили – поміщицька і селянська – стали одна проти одної у боротьбі за останній рубіж – ліси. Ця суперечка тривала вже доволі давно. Вільнолюбні гуцули, скориставшись своїм правом оскаржувати будь-які неправомірні дії, обирали з-поміж себе авторитетних і поважних чоловіків, які представляли їхні інтереси, й подавали численні скарги на поміщицьку та чиновницьку сваволю і цісареві, і Львівській губернській

канцелярії, і місцевим управам. Селянські делегати навіть тричі побували у Відні. Детально описуючи всі свої біди, вони просили визнати їх цісарськими (державними) підданими, а не панськими. Але численні комісії всі справи розглядали на користь дідичів. Все це викликало ще більші хвилювання серед селян, які вирішили відстоювати свої права до кінця. Місцева влада, щоб обмежити вплив деяких селянських лідерів, в свою чергу, заборонила приймати до розгляду скарги, подані непокірними делегатами. Протистояння досягло найгострішої своєї точки у 1843 р., коли Буковинська окружна управа підтвердила право власності місцевих дідичів на ліси та полонини, а селян зобов'язав виконувати всі повинності та панщину. Ці події залишилися у народній пам'яті як героїчний спротив гуцулів панській та урядовій сваволі, в радянській історичній літературі цю сторінку було прийнято називати „класовим повстанням”, а сьогодні все частіше історики говорять про „гуцульський бунт”.

Щоб зрозуміти суть тодішнього соціального конфлікту, варто звернути увагу на лідера, який перебував у самій гущі подій. Отже, селянське життя у горах складне і нелегке. Але завжди гуцули дорожили традиційними устоями: невід'ємним своїм природним середовищем вважали ліс, неодмінною основою виживання у лісі – громадський устрій. Тому практично у кожному гірському селі була група найповажніших і найавторитетніших людей, до думки яких прислухалися, яким довіряли, які знали порядки і закони. Саме таким громадським лідером був Лук'ян Кобилиця. Дотепер ця постать викликає захоплення й подив. Він був звичайним неписьменним гуцулом, плоть від плоті свого волелюбного народу. Але думки, які він виголошував перед селянами, урядовими комісіями, а пізніше – й перед депутатами австрійського парламенту – гідні пера освіченого політика. Вперше він був обраний представником громади Плоська для вирішення спірних питань у 27 років. Під час селянських заворушень 1843 р. йому виповнився 31 рік. Як на свій вік, це був шанований серед гуцулів газда, мав добре, заможне господарство. Він був одружений, мав звичайну гуцульську сім'ю, де виховувалося шестеро дітей. Як і односельці, був підданим пана Джурджувана.¹⁰

В чому секрет авторитету Лук'яна Кобилиці? Адже, як відомо із документів, серед селян було чимало непокірних і волелюбних борців. Імовірно, перевага Лук'яна була у таланті доступно, просто пояснювати односельцям всі складнощі заплутаних взаємовідносин між панами, селянами і державою. Кобилиця, як свідчать документи, дуже добре знав державне законодавство, яким фіксувалися селянські повинності, і старе звичаєве право, яким послуговувалися гуцули. Він зберігав привезену з Відня копію грамоти Дуки від 28 вересня 1693 р., якою регламентувалися повинності

гуцулів щодо держави, і цей документ був основою законності вимог селян впродовж всього протистояння. Крім того, як стверджують очевидці, він так палко і так доступно промовляв до гуцулів, що майже одностайно вони визнали Кобилицю своїм лідером. Він справляв враження своєю переконаністю у правоті селянських вимог і послідовністю дій. Отже, Кобилиця поєднав у собі всі необхідні для лідера риси: приналежність до однієї з селянами соціальної групи, цілеспрямованість, обізнаність з тодішнім аграрним законодавством, переконаність у правоті виборюваної справи.

Найголовніше, що він зрозумів сам і переконував інших, що сила селян – в їхній єдності й неухильному відстоюванні своїх законних прав. На стихійних зібраннях він закликав селян бути „твердими, як скеля, бо поміщики, домініальні та крайові урядовці – це вода, що протікає біля цієї скелі”. У цій фразі міститься ще одна важлива заповідь загальної підтримки Кобилиці – ставлення до державних чиновників. При всій суперечливості взаємовідносин селян з дідами, вони особливо цінували законслухняність, повагу до держави чи то в образі самого цісаря, чи навіть державного урядовця. Проти поміщицької сваволі вони шукали опори у державі, але проти держави виступати селяни не сміли. Тому особливо важливо було дохідливо пояснити неписьменним гуцулам, що чиновників не слід боятися, бо „урядовці в краї – є слуги підданих, бо їм платить цісар за їх служіння підданим, а піддані платять за це цісареві”¹¹. Як вдало неосвічений селянин Кобилиця визначив природу чиновництва, і як актуально звучать ці слова сьогодні!

Переконання у своїй правоті надавало сили духу селянам, коли вони восени 1843 р. відмовилися виконувати будь-які панські повинності, виганяли панських лісників, перестали підкорятися місцевим властям. Лук'яна Кобилицю визнали своїм делегатом громади Путилівської, Розтоцької та Довгопільської громад. На чолі з Лук'яном Кобилицею вони відмовилися приймати нового панського мандатора, вимагаючи цісарського управління.

Якщо проаналізувати методи боротьби селян за свої права у 1843 року, то впадає у вічі відсутність традиційних для класичних виступів погромів панських маєтків, насилля. Це виглядає швидше як спроба не допустити самовільного, незаконного, на думку селян, перерозподілу гірських угідь мирними засобами, в основному через психологічний тиск: коли хтось із лісників прибував для контролю за лісами, озброєні гуцули їм нагадували, що це селянська власність, і ті воліли не втручатися, покидали гірську місцевість.

Одним із складних аспектів соціального протистояння стали взаємовідносини селян із духовенством, що опинилося між двох вогнів: з одного боку, священники мусіли бути разом зі своєю паст-

вою у таких складних випробовуваннях, але з другого, яскраво проявилася глибока лінія соціального розламу і духовенство стало на бік панів. Приміром, коли для умиротворення ситуації прибув протоієрей Ганицький, Кобилиця йому дорікнув, що той на боці панів: „якби ви були нашим духовним пастирем, ви б нам вказали дорогу, по якій ми можемо добитися нашої справедливості”¹².

Вперте відстоювання селянами своїх вимог було розцінено як небезпечний бунт і протистояння закінчилося тим, що для утихомирення бунтівних громад було послано дві роти солдатів. Більшість селянських провідників, серед них і Лук'яна Кобилицю, було заарештовано, а селяни змушені були скоритися і навіть почали здавати зброю, яка була неодмінним атрибутом не тільки соціального спротиву гуцулів, але й повсякденного життя¹³.

Розправа над селянами тривала кілька місяців. Після короткого допиту селян карали палицями і різками, при цьому не зважали ні на вік, ні на стан здоров'я, ні на стать. Кобилиця ж на допитах не визнавав своєї вини, а намагався переконати слідчих у правомірності своїх дій. Як свідчать документи слідства, він наводив факти відвертого знущання поміщиків над селянами, непомірних відробітків та поборів, які змусили селян рішуче захищати свої права. Допитом Кобилиця скористався як нагодою знову донести всі проблеми буковинських гірських сіл до відома влади. Він наголошував на необхідності кожній громаді мати свого писаря, який міг би пояснювати селянам державні закони й цісарські розпорядження, просив дозволу збудувати школу, „щоб наші діти могли вчитися, а вчителям будемо самі платити”. Ця заява сьогодні звучить, як чітка політична програма дій. Але насправді це був результат інтуїтивного бачення шляхів вирішення всіх гострих проблем буковинського селянства, побудованого на природному відчутті соціальної справедливості. Не дивно, що слідча комісія відзначила Лук'яна Кобилицю як головного бунтівника.

І він не зрадив собі: навіть у день відправки арештованих до Вижницької в'язниці він гукав селянам, що зібралися у Путилові, що хоч комісари, що були зимою, не допомогли, селяни доб'ються свого права і отримають знову свої ліси. Це так налякало місцевих чиновників, що було вирішено для супроводу арештованих виділити не 30 солдатів, як думалося раніше, а 50. Вже в кінці березня 1844 р. Кобилицю та його однодумців було переправлено до Чернівців, де відбувся суд. Особливих матеріалів так і не вдалося зібрати, тому бунтівників було засуджено до тілесної кари й кількох місяців ув'язнення. Лук'яна били киями двічі: коли починалося його ув'язнення й коли випускали з тюрми. Селянський опір ще продовжувався, але влада поступово брала верх. На деякий час ім'я Кобилиці з документів зникло: він більше не підписував селянських скарг.

Розправа над непокірними селянами не вирішила конфліктної ситуації. Комісія після детального розбору справи прийняла половинчасте рішення, яке кожна із сторін трактувала по-своєму. Разом з тим, відчувши підтримку уряду, місцева земельна аристократія ще більше посилювала визиск селян, довівши їх до крайньої бідності та відчаю. По суті цей конфлікт показав, що гуцули залишилися без жодної підтримки, у вирішенні своїх найболючіших проблем вже не покладалися ні на місцеву владу, ні на духовенство, ні на цісаря. Селяни застигли, а пани дійшли крайньої межі сваволі, доводячи їх до відчуття безвиході та відчаю – найнебезпечнішої межі у взаємовідносинах конфліктуючих сторін.

Але прийшла весна 1848 р. Після збройного виступу у Відні 13 березня австрійський цісар Фердинанд I розпустив уряд князя Меттерніха, а наступного дня проголосив свободу преси та скликання Конституційного зібрання. До Львова звістка про події у столиці докотилася через чотири дні. Столицю Галичини охопила революційна ейфорія негайних змін на краще, хоча переважна більшість до кінця не усвідомлювала значення і суті революції. З тих часів залишився класичний епізод з історії революційного Львова:

– Хай живе конституція! – вигукував хтось на вулиці.

– Хай живе з жінкою і дітьми, – додавав інший.

Неписьменні селяни необхідності конституційних змін не розуміли. Для них єдиною категорією свободи була земля, а не думка, преса, політичні зібрання. У селах говорили, що конституція – це польська княжна, з якою одружився цісар.¹⁴ Тим більше, що підписаний 17 квітня указ про скасування панщини в Галичині на Буковину не поширювався. Буковинські селяни відгукнулися на революційні заклики повертати собі захоплену панами землю новими виступами.

Гірські села знову ставали джерелом нестабільності: всілякого роду революційні діячі всерйоз взялися за роздмухування селянського руху, щоб направити його у потрібному руслі. Зокрема, тут почали з'являтися листівки польських і угорських революціонерів із закликом до селян повертати свої землі, обіцянки закріпити численні свободи. Але слід віддати належне гуцулам: вони не поспішали самостійно братися за розподіл землі, а очікували законного рішення. Як писав І.Франко, селяни все ще вірили у „своє право” і у „цісарську справедливість”¹⁵. Тому взяли найактивнішу участь у парламентських виборах, які показали, що селяни розраховували тільки на своїх представників: серед восьми буковинських депутатів було семеро селян і серед них – Лук'ян Кобилиця від Вижицької округи.

Кобилиці довелося витримати неймовірно жорсткий тиск вороже налаштованої румунської газети „Vucovina”, яка постійно підкреслювала бу-

нтарське минуле депутата, його ув'язнення, неписьменність, незнання німецької мови. „Горе краю, що його долю вирішують такі представники”, – загрожував настрої суспільства дописувач газети¹⁶.

Низький професійний рівень українського депутатського корпусу справді викликав занепокоєння провідної верстви західноукраїнського краю. Тим більше, преса була переповнена принизливими епітетами і „гарячими” новинами з парламенту, де українців представляли не у найкращому світлі. Показовим може стати швидке поширення і смакування епізоду про депутата з Тисмениці Василя Петришина, який прав свої онучі у віденському фонтані й ходив на засідання парламенту в постолах, а потім ще й звернувся до самого цісаря з вимогою, щоб той відкупив йому волів, яких у нього вкрали, доки він засідав у парламенті.¹⁷

Тим часом селянські депутати зайняли свої місця у парламенті. Лук'ян Кобилиця отримав можливість безпосередньо зайнятися селянськими проблемами. Як писав у своїй розвідці Іван Франко, він належав до так званої лівиці, тобто до демократично-радикальної частини сейму. Він зблизився з радикально налаштованими польськими депутатами Федоровичем та Сераковським, часто спілкувався з іншими близькими за переконаннями діячами.¹⁸

Перед звичайним селянином відкривалися значні перспективи політичної діяльності у столиці. Але, як свідчать документи, він не поривав зв'язку з рідною землею. Більше того, зі скаргами своїх виборців добивався навіть до Міністерства внутрішніх справ, а у дебатах і в голосуванні з приводу ліквідації панщини і повинностей послідовно відстоював права селян, виступаючи проти викупу. Проте 29 серпня 1848 р. більшістю голосів парламент прийняв закон, згідно з яким селяни все таки мали заплатити панам дві третини викупних платежів, зокрема викупити у них право на користування лісами та пасовищами – так звані сервітуту. Тобто, найболючіше для гуцулів питання власності на ліси і полонини вирішувалося на користь дідичів. Це підірвало віру Лук'яна Кобилиці у можливість політичними методами досягти соціальної справедливості. Розчарування доповнили жовтневі події 1848 р., сутички на вулицях Відня. Робота парламенту була призупинена і Кобилиця, як і його колеги-депутати, повернувся додому.

На батьківщині він побачив нерадісну картину: селяни продовжували працювати на панів, невеликі врожаї знищила сарана, до того ж у краї лютувала холера. Кобилиця вбачав єдиний шлях порятунку селян – не коритися волі дідичів. Він взяв на себе всю відповідальність за подальшу долю своїх земляків: 13 листопада на ярмарку у Вижниці він оголосив про збір вїттів та виборних всіх громад Вижицької округи, де заявив, що як

депутат парламенту дозволяє селянам користуватися лісами, пасовищами та соляними джерелами. Разом зі своїми однодумцями він об'їжджав села й проголошував свободу від панських повинностей. Авторитет Лук'яна Кобилиці був таким високим, що його слово сприймалося селянами як керівництво до дій: „То Лукин Кобилиця з Плоскої, наш посол, він нам привіз з Відня свободу, каже нам, що маємо бути самі в собі, нікого не знати над собою, крім бога і цісаря”.

До кінця грудня 1848 року селянські заворушення вийшли за межі Вишницької округи. Їх підтримали навіть деякі гірські стрільці – озброєні охоронці поміщицьких маєтків. Пани вимагали від влади рішучих дій для утихомирення бунтівників, але буковинський староста намагався залагодити справу за допомогою комісарів, без втручання військ. Він сподівався, що селянські хвилювання затихнуть, як тільки депутат повернеться до Відня. Але формально від радикальних дій власті утримувалися через депутатську недоторканність Кобилиці.

І знову вражає послідовність дій селянського ватажка. Він, заручившись підтримкою свого товариша – депутата від Сторожинецької округи Юрія Тимоша, неухильно відстоював ідею неправомірності панських претензій на селянську працю й землю, протиставив солідарним діям влади й власності селянську єдність і непохитність. Він не закликав до заворушень проти держави та цісаря, навпаки, стверджував, що саме пани-поміщики всіляко перекручують цісарські укази. Він роз'їжджав по селах у супроводі озброєного загону, а гуцули зустрічали його салютом із рушниць і пістолів, як свого героя.

Попри сподівання властей Лук'ян Кобилиця не повернувся на засідання парламенту, який у другій половині листопада 1848 р. розпочав роботу в Кромержику, а залишився з людьми, які йому повірили. Це був крок мужньої і відповідальної людини: свідомо відмовитися від пільг та благ депутатського життя у австрійській столиці на користь боротьби проти поміщицького всевладдя.

В кінці листопада відомості про дії Кобилиці та селянські заворушення дійшли до Відня, і власті почали вживати рішучих заходів: у ніч на 29 листопада 1848 р. прибув військовий загін у село Селятин, через деякий час солдати вже були розквартировані у Берегометі та інших гірських та передгірних селах. Але особливо велика увага була прикута до хутора Красного Долю (тепер село Сергії), де розташовувалося господарство Кобилиці. Самого хазяїна знайти не вдалося, тому все було знищено, а жінку з дітьми вигнано з села. Скрізь оголошувалося, що Кобилиця засуджений до смертної кари і його мають повісити. Ще більш ретельно почали розшукувати його після того, як 4 грудня на запит буковинського старости щодо статусу депутата Кобилиці прийшло повідомлення, що

закону про депутатську недоторканність ще не прийнято.

Каральна експедиція супроводжувалася арештами, побоями і знущаннями над селянами. Але самого ватажка знайти не вдалося. Майже півтора року тривали ретельні його пошуки. Тим більше, що у січні 1849 р. до галицької генеральної військової команди прийшов лист – скарга на грабунки солдатів за підписом селянських делегатів, в тому числі й Лук'яна Кобилиці.

Де переховувався Кобилиця зі своїми товаришами, до сьогодні точно встановити не вдалося. Вчені розділилися у своїх припущеннях: одні вважають, що він шукав підтримки в Угорщині, інші – що переховувався на Буковині та Галичині¹⁹. У лютому 1849 р. його було позбавлено депутатських повноважень. Але це не зламало сили духу непокірного селянського провідника. Як видно із документів, він підтримував зв'язок і з селянами, і з парламентськими депутатами. Селяни ж намагалися виправдати Кобилицю перед властями, писали клопотання про помилування навіть цісареві. В одній із скарг вони зазначали, що Кобилиця їх не підбурював, а лише порадив переобрати негідних в'їтів, просили дозволу повернутися йому та його сім'ї додому, бо він „є найрозравнованіший чоловік”. Але репресивна машина вже була включена. Ситуація у буковинських горах ще більше загострилася, коли в березні 1849 р. з Кромержика повернувся товариш Кобилиці Юрій Тиміш. Його відразу було взято під підозру як агента Кобилиці. Знову відновилися військові каральні експедиції, пошуки бунтарів проводилися ще ретельніше, тим більше що чутки про перебування Кобилиці та його товариша Бирли Миронюка у гірських селах поширювалися швидко.

Тільки у квітні 1850 р. Лук'ян Кобилиця був заарештований. Поки тривало слідство, селяни не припиняли спроб вплинути на владу, щоб Кобилицю було помилувано, випущено на поруки. Але його, хворого і каліку, після закінчення слідства таємно вислали у Гурагумору, де він 12 жовтня 1851 р. помер. Селяни, з якими так довго відстоював право на справедливість Кобилиця, тривалий час не вірили у його смерть. Народні перекази, пісні ще довго зберігали пам'ять про нього як народного героя, якого чекав нездолений люд. Такі сильні духом, переконані у своїй правоті борці достойні того, щоб зайняли гідне місце у народній пам'яті.

Лук'ян Кобилиця став улюбленим персонажем народних переказів ще за життя. Йому присвячено чимало художніх творів, в першу чергу, це поема Юрія Федьковича „Лук'ян Кобилиця”. Коли доля повела Івана Франка гірськими стежками у 1905 р., він був захоплений оповідями про цього борця. По суті, саме Франкові належить провідна роль у відтворенні подій 1843 та 1848 років на Гуцульщині через призму долі Лук'яна Кобилиці. На

перший погляд, сьогодні відомо про події 40-х років XIX ст. практично все завдяки Ф.П.Шевченку, який зібрав і опублікував архівні. Вони дають можливість відтворити день за днем, деталь за деталлю.

І все ж залишається чимало питань, які знову повертають вчених до феномену Лук'яна Кобилиці. По-перше, впадає у вічі те, що за свідченнями о. Білінкевича, Кобилиця був не простий неосвічений гуцул, а перший багач на всі гори: „мав багато худоби, коней, овець, бджіл, меду, убрань і всякого достатку”.²⁰ Джерела свідчать, що тривалий час гуцули справді користувалися значними перевагами у порівнянні з селянами рівнинних територій щодо господарювання. Таким чином, на початок 40-х років XIX ст., коли виник перший гострий конфлікт між гуцулами і дідичами, частина місцевого селянства стала заможною і впливовою силою, яка спробувала протистояти перерозподілу лісових угідь. Таким чином, Кобилиця був одним з представників цієї заможної верстви, яка намагалася утримати вже здобуте. По-друге, у документах слідства 1843 р. часто згадуються прізвища багатьох селян, які не менше, ніж Кобилиця, виступали проти дідичів, підписували скарги, їздили до Відня, судилися з свавільними землевласниками. Вперше він визнаний головним провідником “бунту” тільки після допиту, де вразив всіх своєю обізнаністю з законодавством та вимогами: кожній громаді дозволити утримувати писаря, щоб той пояснював закони і розпорядження, і відкрити школи, щоб діти знали грамоту. Це виходило далеко за межі звичайної селянської психології і викликало справжню тривогу урядовців. Тобто, по суті першими „звання” провідника селянського руху Кобилиці присудили місцеві судові чиновники, а народ тільки підняв його на прапор своєї боротьби.

Крім того, народ потребував лідера, який сам розумів програму дій, вмів пояснити її доступною мовою неосвіченим селянам. Всі документи дають можливість пересвідчитися, що Кобилиця справді мав гострий розум і виважений характер. Імовірно, він володів і харизмою, що робило його улюбленцем селян.

Залишається відкритим питання і про його неосвіченість. Тут маємо суперечливі факти, які свідчать в одному випадку про те, що Кобилиця не підписував документів, а у іншому, що його підпис наявний. Це, звісно, міг бути і “хрестик”, яким послуговувалися всі неписьменні люди. Але все ж мусимо пам'ятати, що селяни часто хитрували, заявляючи про неосвіченість, щоб уникати відповідальності за ті, чи інші дії. Слід врахувати факти: Лук'ян Кобилиця був наділений природним розумом, знав законодавство, часто виступав селянським депутатом, їздив до Відня, вів переговори, володів копією грамоти Дуки, настоював на необхідності відкриття шкіл за кошти громад, при обшу-

ку у нього знайдено велику кількість різноманітних документів. Більшість з перерахованого занадто незвичне для темного, неосвіченого гуцула.

Таким чином, феномен Лук'яна Кобилиці перш за все у тому, що він виявився універсальним діячем: селяни бачили у ньому свого захисника, дідичі – бунтаря, урядовці – революціонера. А він перш за все був сином свого народу, який не міг миритися із несправедливістю і сваволею.

¹ Франко І. Лук'ян Кобилиця: Епізод з історії Гуцульщини в першій половині XIX ст. // Франко І. Зібрання творів: Т.47. – К.: Наукова думка, 1986. – С.248-288.

² Ревакович Титко. Лук'ян Кобилиця // Записки НТШ. – 1908. -Т. СХХVІ-СХХVІ. – С. 265-267.

³ Нагірняк І. Гуцульський бунт // <http://www.putyla.org.ua/2008/05/10/lukjan-kobilicia.html>; Лук'ян Кобилиця // <http://www.putyla.org.ua/2008/05/10/lukjan-kobilicia.html>

⁴ Шевченко Ф. Лук'ян Кобилиця. – К.: АН УРСР, 1958. – 204 с.

⁵ Нариси з історії Північної Буковини. – К: Наук. думка, 1980. – 338 с.

⁶ Селянський рух на Буковині в 40-х роках XIX ст. / Упор. Ф.Шевченко. – К.: Політвидав УРСР, 1949. – 299 с.

⁷ Франко І. Лук'ян Кобилиця. – С. 255.

⁸ Целевич Ю. Чи було в Польщі невольничче підданство? // Діло. – 1886. – Ч.99.

⁹ Селянський рух на Буковині. – С. 30.

¹⁰ Нагірняк І. Гуцульський бунт // <http://www.putyla.org.ua/2008/05/10/lukjan-kobilicia.html>

¹¹ Селянський рух на Буковині. – С. 164.

¹² Там само. – С. 152.

¹³ Шевченко Ф. Вказ. праця. – С.103-115

¹⁴ Мандзюк Д. «Весна народів» у Львові закінчилася епідемією холери: 160 років тому австрійці бомбардували місто // <http://gazeta.ua/index.php?id=266024>

¹⁵ Франко І. Панщина та її скасування в Галичині / Іван Франко. Зібрання творів. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 47. – С.98.

¹⁶ Шевченко Ф. Вказ. праця. – С. 144.

¹⁷ Мандзюк Д. «Весна народів» у Львові закінчилася епідемією холери: 160 років тому австрійці бомбардували місто // <http://gazeta.ua/index.php?id=266024>

¹⁸ Франко І. Лук'ян Кобилиця. – С. 265-266.

¹⁹ Литвин В. Історія України. – К., 2007. – С. ; Нагірняк І. Гуцульський бунт // <http://www.putyla.org.ua/2008/05/10/lukjan-kobilicia.html>;

²⁰ Нагірняк І. Лук'ян Кобилиця // <http://www.putyla.org.ua/2008/05/10/lukjan-kobilicia.html>

Summary

Hanna Skoreyko (Chernivtsi)

Lukiyana Kobylitsia: features of the picture

The article is about Lukiyana Kobylitsia, a leader of peasant mass actions in Bukovyna in 1843-1849. The attention is paid to his special charisma and talent to represent peasant interests. It is accented that the path of life of Lukiyana Kobylitsia is the illustration of that time social transformations in West Ukrainian mountain village.

Key words: social conflict, deputy, revolution, reforms, constitution, serfdom.